

Çocuklar birlikte eğlendi

Samatya Anarat Hiğutyun Okulu'nun düzenlediği şenlik, 14 okulun öğrencilerini bir araya getirdi.

SAYFA 3

Ne mutlu izleyebilenlere

Paul Kalinian'ın "Saroyan" belgeseli İstanbul'da ilk kez gösterildi.

SAYFA 4

Talar umut verdi

Pangaltı Lisesinden Yetişenler Derneği'nin müzik ve dans topluluğu Ermeni folklorunu canlandırdı.

SAYFA 8

'Haliç' sizleri bekliyor

Genel Yayın Yönetmeni Vilma Benli'nin dergisi adına gençlere çağrısı var.

SAYFA 8

AGGOS

HAFTALIK SİYASİ AKTÜEL GAZETE

SAYI 163 • 14 MAYIS 1999 • 400.000 TL

ԱԿՕՍ ԵՐՄԵՆԻՇԷ ԵՂՔՏԷ:

Քրիստոսի Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը

Քրիստոսի Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը առաջին անգամ լույս է տեսնում «Մարտիրոսի Երկրորդ Գրություն» անուն այդ վերահրատարակված ժապավենի, զոր պատրաստելու համար Մարտիրոսի մահից վերջ 8-9 տարի աշխատած էր Գալիկեան:

Իստանբուլի օրացույցը

Տարիներ շարունակ լույս տեսնող «Իստանբուլի օրացույց»-ը, 75-ամյակի շրջանում Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը ներկայացնում էր իր լավագույնը:

"Բայց ինչու չեք գրում?"

Վարդան Կոստանյանը հարցնում է: "15 տարի առաջ երբեք չէի գրում Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը, որովհետև ինձ համար այն անհասկանալի էր:"

"Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը"

Վարդան Կոստանյանի ֆիլմի, Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը և Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը համարյա 20 տարի է թողնում մեզ:

14 ՄԱՅԻՍ 1999

ԱԿՕՍ 7

seropyan@performans.net.tr

Փոլ Գալիկեանի հետ խօսեցանք «Մարտիրոսի Երկրորդ Գրություն» ժապավենի, Պոլսոյ եւ Պոլսահայութեան մասին

«Մարտիրոսը կեանքի կը հաւատար»

Սարգիս Սերոբյան

Այս Ժառանգությունը եւ Սահակեան Սահունց Միությունն Գալիկեանցիները ընդհանուր առմամբ իր անհրաժեշտությունները բերանարկող Մարտիրոսի Երկրորդ Գրությունը, որի վերահրատարակման ժապավենի, զոր պատրաստելու համար Մարտիրոսի մահից վերջ 8-9 տարի աշխատած էր Գալիկեան:

Անցեալ շաբաթավերջին Սամաթիոյ Հր. Աճառեան սրահի բեմին զետեղուած հսկայ պատուանդն մեծ թիով հանդիսականներ լուսնոյն հետեւեցան «Ուիլիլմ Մարտիրոսի Երկրորդ Գրություն» անուն այդ վերահրատարակված ժապավենի, զոր պատրաստելու համար Մարտիրոսի մահից վերջ 8-9 տարի աշխատած էր Գալիկեան:

Օգտուելով Արաքսի եւ Փոլ Գալիկեան ամուլին այցելութեան, մտերմիկ գրոյց մը ունեցանք անուանի հեղինակին հետ, Մարտիրոսի կեանքին, իրենց ծանօթութեան եւ ժապավենի պատրաստութեան մասին:

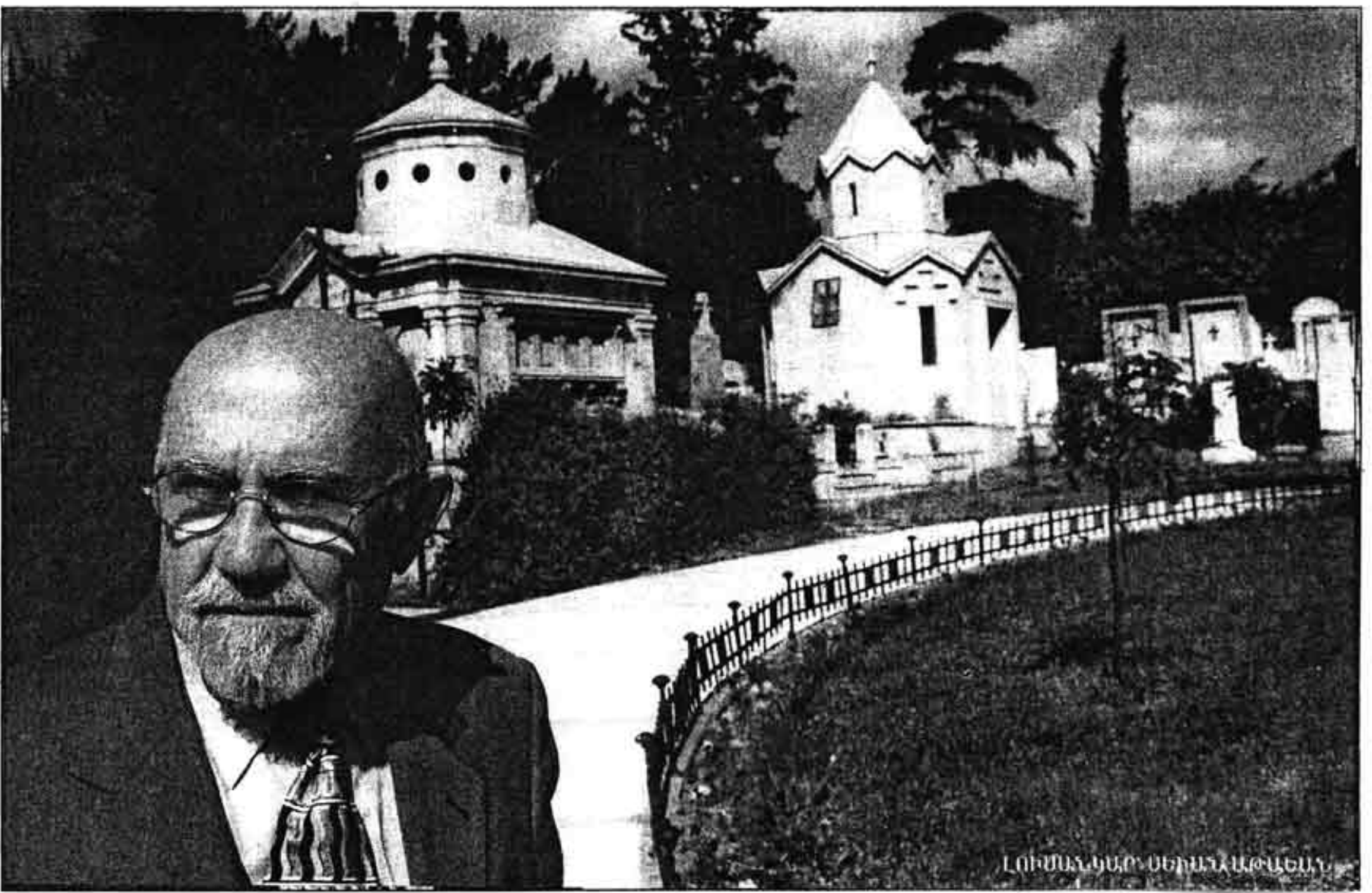
Երբ հիւրը Մարտիրոսն է, Գալիկեան պատմելիք շատ բաներ ունի: Մենք իր խօսքերէն ընտրեցինք այն մասերը, որոնք ընթերցողներուն համար անելի հետաքրքրական կրնային ըլլալ:

Ո՞րն է Մարտիրոսի ինքնուրոյն լատկանիշը

Ուիլիլմ Մարտիրոսին ծանօթացայ 1976 Մարտ 26-ին, Վարազ Սամուելեանի արուեստանոցին մէջ: Զինքը լուսանկարնցի այդ օրը եւ մեր բարեկամութիւնը շարունակեցաւ 5 տարի, մինչեւ իր մահը: Ատկէ վերջ պատրաստեցի անոր մասին վերահրատարակման մը, զոր 1991-էն սկսեալ աշխարհի ամէն կողմը կը ցուցադրեն:

Հակառակ որ Մարտիրոս միշտ մերժած էր իրեն տրուած մրցանակները, շքանշանները, գովասանքները, նուէրները եւ մեծարանքի հանդիսութիւնները, մենք դարձեալ գովեստով պիտի խօսինք իր մասին, որովհետեւ մենք չենք կրնար մոռնալ անոր 60 տարուան գրական գործունէութիւնը, որով Հայ ազգն ու Հայ մշակոյթը ծանօթացուց աշխարհի բոլոր ազգերուն, մասնաւոր այն դժուարին ժամանակներուն, երբ Հայերը Ամերիկայի մէջ անգամ կը հալածուէին: Ուրեմն՝ Մարտիրոսն էր միայն, որ գրեց, խօսեցաւ եւ պայքարեցաւ բոլոր անոնց դէմ, որոնք Հայերը չէին սիրել կամ կ'ատէին: Մարտիրոսի հոգիին արմատները միշտ կապուած մնացին ամէն մէկ Հայու սրտին հետ, անխտիր:

Երբ որ ծանօթացայ եւ զինքը լուսանկարելու արտօնութիւն ուզեցի, ինձի ըսաւ:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՆՍԻ ՍԵՐՈԲՅԱՆ

«Կորսուէ՛»: Բայց անելի վերջ երբ հասկցաւ որ ես այն անձերէն չեմ, մօտը կանչեց ու ըսաւ. «Փո՛լ, ես քեզի շատ սիրեցի. կրնա՞ս ինձի կիլիկիա երգը երգել»: Ուրեմն, երբ ես կիլիկիան երգեցի, յուզու տեսայ իր աչքերուն մէջ: Միասին երգեցինք եւ Գալիկեան իմ ուզած Գալիկեան: Անկէ յետոյ շատ մօտ բարեկամներ դարձանք: Յաճախ աշխատանոցս կու գար իր հեծիկով եւ եթէ առանձին էի, ներս կը մտնէր ու մենք կը խօսէինք մեր ազգի մասին: Այդ պատճառաւ ես շանացի, որպէսզի այդ զգացումները ֆիլմի մէջ մտնեն տարբեր միջոցներով եւ արդէն ֆիլմը տեսնողը այդ բոլորը կը զգայ:

Պոլսոյ եւ Պոլսահայութեան մասին

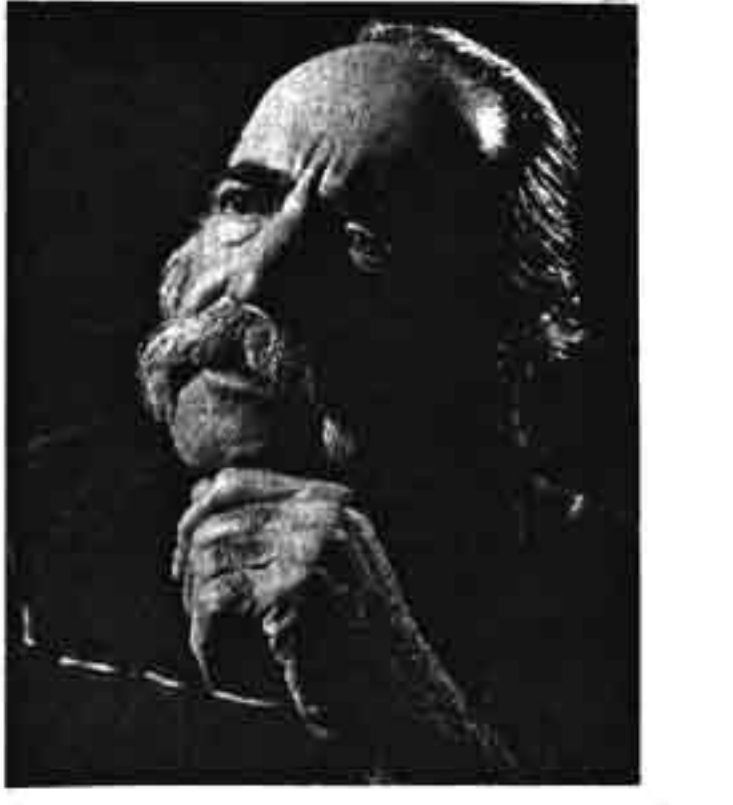
Առաջին անգամն է որ Պոլիս կու գամ: Մինչ այդ այս քաղաքի մասին լսած էի շատ հակասական խօսքեր եւ այդպէս ալ տպատրուած էի Պոլսահայութեան մասին:

Մինչ այսօր, կրնամ ըսել թէ առաջին օրէն, երբ օդակայան իջանք, արդէն սկսայ փոխել տարիներու իմ կարծիքներս Պոլսահայերու մասին:

Բարեբախտաբար մշակութային ելոյթներով հարուստ շրջանի մը հանդիպեցաւ մեր

այցելութիւնը եւ մենք ամէն օր առիթ ունեցանք ներկայ ըլլալու իրարմէ գեղեցիկ ֆուլորի, երգի, նուագի, գրական, գեղարուեստական ներկայացումներու: Այս բոլորը տեսնելով, ճաշի Պոլսահայութեան այսքան մօտիկ ըլլալով եւ հասկցայ թէ բոլոր լսածներս ստույգ չէին, այս պայմաններով, այս քաղաքին մէջ իրականացնելը մեծ հրաշք մըն էր ինձի համար: Այս բոլորը, իրականութիւնն է որ կ'ըսես ձեզի, Ամերիկայի մէջ չեմ տեսած: Այս մօտեցումը, երիտասարդներուն խանդավառութիւնը, համայնքային հարստութիւնները եւ ուրիշ տեղ չեմ տեսած: Կարծես՝ ես ոչ թէ Պոլիս, այլ Հայաստան եմ եկած: Եւ հայերէն կը խօսին... Մենք պէտք չէ բնադատեանք, որ Պոլսահայերը թրքերէն ալ կը խօսին: Ամերիկայի մէջ մենք ալ անգլիերէն կը խօսինք: Ինչո՞ւ համար անոր մասին չի խօսուիր եւ Պոլսահայերուն մասին կ'ըսուիր, որ թրքախօս են: Ֆրանսա, Իտալիա եւ այլուր նոյն բանը տեսայ: Ինչո՞ւ Պոլսահայերը առանձին կը շեշտուին: Անձնապէս գնահատելի կը գտնեմ իրենց ձեռնարկներով, դպրոցներով, եկեղեցիներով եւ հիանդանոցներով: Չեմ գիտեր թէ ուրիշ ո՞ր

երկրին մէջ կան այսպիսի հաստատութիւններ՝ մէկ կեդրոնի մէջ, մէկ տեղ եւ առանց պետութեանն ճիւղակի օգնութիւն ստանալու: Այս առթիւ իմ շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Ակօս թերթի խմբագրութեան, լատկապէս Սեան Աթայեանին եւ Թալին Զորթանին, որ մեզ հոս հրահրեցին եւ իրականութիւնը տեսանք, որով իմ բոլոր սխալ համոզմունքներս ու գաղափարներս փոխուեցան:

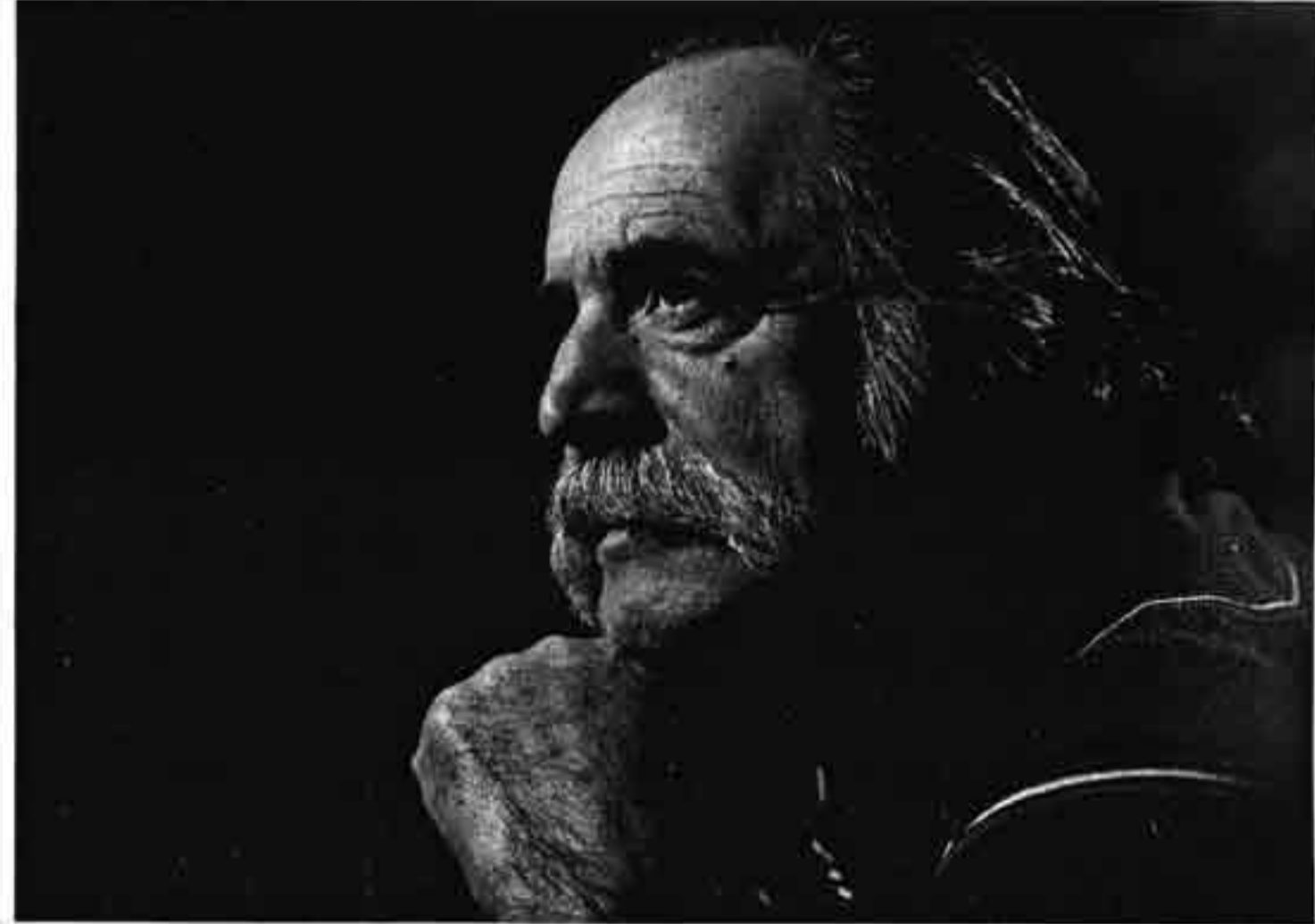

Քիչ մըն ալ ֆիլմին մասին

1981-էն, այսինքն Ուիլիլմ Սարոյեանի մահէն վերջ, ժողովուրդը այնքան խանդավառուած էր իմ լուսանկարած նկարներով, կ'ուզէին որ իրենց ձեռնարկներուն ներկայ ըլլան եւ բացատրեն թէ ի՞նչպէս մօտեցայ Սարոյեանին եւ ի՞նչպէս նկարեցի զինքը: Այդ արդէն դուր մը բացաւ եւ ես որոշեցի պատրաստել Ուիլիլմ Սարոյեանի կենսագրին եւ գործունէութեան մասին վաւերագրական ֆիլմ մը: Օրինակով մէջ կայացած սահմաններու ցուցադրութենէ մը յետոյ Թովմաս Գոյունեան անուն անձ մը ինձի առաջարկեց իր նիւթական օժանդակութիւնը՝ ֆիլմի պատրաստութեան համար եւ ինքը իր խօսքը յարգեց: Երկար հետախուզութիւններէ վերջ այլ եւ այլ տեղերէ գտայ Սարոյեանի մեծ թիւով նկարները եւ իր հարազատ ձայնը: Պատմութիւնը մտքիս մէջ արդէն կար: 9 տարուան ջանքերէ վերջ, իմ նկարածներս ալ միացնելով պատրաստեցի առաջին պատճէնը, որ պիտի տեսէր 3 ժամ: Ժառ երկար էր անշուշտ եւ ստիպուած ատիկա իջեցուցի 1 ժամի: Իսկապէս դժուար է երբ Սարոյեանի պէս համբաւատոր անձ մը, որուն գործերը թարգմանուած են 24 լեզուներու, ամփոփել մէկ ժամուան ժապաւեճի մը մէջ: Զգոյշ պիտի ըլլաս որ ո՛չ մէկ բան, ո՛չ շատ ըլլայ եւ

ո՛չ ալ քիչ: Ամբողջ կենսաքը մաղէ անցուցի եւ ստիպուած՝ շատ բան դուրս մնաց: Պարտաւոր էի ոչ միայն վայրկեաններով, այլ երկվայրկեաններով հաշուել ամէն ինչ: Օրինակ՝ 4 անգամ Հայաստան այցելած է Սարոյեան եւ ես Հայաստանի բաժինը ամփոփած եմ 2 վայրկեան եւ 45 երկվայրկեանի մէջ, իսկ Պիթիսը՝ մօտաւորապէս 95 երկվայրկեանի: Հոս կարեւորը ֆիլմին խօսքերն են, ուր ուշի ուշով ունկնդրող հանդիսատեսը պիտի տեսնէ թէ Սարոյեանը ի՞նչ զգացումներ ունեցած է Պիթիս այցելելով:

Իսկ ֆիլմին մէջ կան մասեր, որոնք վերաբեմադրուած են: Օրինակ՝ Ուիլիլմ Սարոյեանի որոշումը, թէ ի՞նչպէս ինքը ուզած է գրող դառնալ: Ատիկա ներկայացուցած եմ դերասաններով, որոնք գտնելու համար մեծ ջանք թափած եմ, որպէսզի այդ անձերը նմանին Սարոյեանին: Նմանապէս իր ընտանիքը, քոյրերը, եղբայրը, որոնք կը լսեն Ֆրէզնօն, մէկ ձիւ կողմէ քաշուող սայլով մը: Հայրը որ ձախողած գործի մարդ մը եղած է, անլի երկար կը տեսնուի ֆիլմին մէջ՝ քան թէ մայրը: Ինչպէս անաւ Օզլընտի որբանոցի մէջ անցուցած 5 տարին, որոնք մեծապէս ազդած են Սարոյեանի կենսագրին վրայ: Պարզապէս ի՞նչ բանի մասին որ երկար կը խօսէր ինձի, անոր յատկացուցած եմ երկար ժամանակ: Օրինակ՝ իր ամուսնութիւնը. Սարոյեան նոյն կնոջ հետ երկու անգամ պսակուած եւ ունեցած է զաւակներ, որոնց մասին սակայն շատ քիչ կ'արտայայտուիմ, որովհետեւ ինք ալ այդ մասին գրեթէ չէր խօսեր ինձի: Ուրեմն ամէն մէկէն քիչ քիչ դնելով երեսն քերի այս մէկ ժամուան ֆիլմը: Օրգեկառքի տեսարանը «Մարդկային կատակերգութիւն»էն առնուած է: Երախան ձեռք կ'ընէ եւ մեքենավարը չի պատասխաներ: Հինգ ճամբորդները նմանապէս չեն պատասխաներ, իսկ սեւամորթ մը կը ներկայանայ վերջին կտրին մէջ եւ ա՛ն միայն կը պատասխանէ 9 տարեկան երախային բարեկին: Երկուքն ալ այնքան կը հրճուին, որ սեւամորթը կ'երգէ երգ մը. «Մի՛ լար իմ սիրելի մայրիկս, մի՛ լար, ես հեռաւոր իմ երկիրս՝ Քընթաքի կ'երթամ ու հոն պիտի մնամ»: Այդ տեսարանին մէջ մեծ հոգեբանութիւն կայ, թէ ինչո՞ւ այդ երախային

կը պատասխանէ միայն սեւամորթը: Սեւամորթը հոն կը ներկայացուի իր փոքրամասնութիւն, իսկ միւս սպիտակամորթները՝ մեծամասնութիւն: Երախայի մը եւ փոքրամասնութեան միջեւ հոգեկան միացումի տեսարան մըն է ատիկա: Ուզեցի այդ տեսարանին շատ ուշադրութիւն հրաւիրել, որովհետեւ Սարոյեան սաստիկ զայրացած եւ մի՛նչեւ իսկ «Օսքար»ը մերժած էր «Մարդկային կատակերգութիւն»ի այդ տեսարանը Մ.Կ.Մ. ընկերութիւնը իր ուզած ձեւով նկարահանած չըլլալուն համար: Ուրեմն ես այդ տեսարանը իր իսկ ձայնով պատկերացուցի, իր իսկ փափաքած եւ իր զգացած ձեւով, որպէսզի Սարոյեան իր քնացած տեղը ժպտի, որպէսզի ըսէ թէ վերջապէս մէկը իմ երազած ձեւով պատաստի վրայ ցոյց տուաւ:

Վերը՝ Փոլ Գալիսեան, կ'այցելէ Պոլսոյ հայկական հին գերեզմանատուներէն մին:

Չախին՝ Փոլ Գալիսեանի շահած Ոսկի Մրցանակը, Ֆիլատելֆիոյ Միջազգային Ֆիլմերու Փառատօնին՝ Լաւագոյն Վաւերագրական ֆիլմին համար, "Ուիլիլմ Սարոյեան, Մարդը Գրողը"

Փոլ Գալիսեանի նկարած, Ուիլիլմ Սարոյեանի յատկանշական դիմանկարներէն երկուքը 26 Մարտ 1976 Ֆրէզնօ:

Վարը՝ Փոլ Գալիսեան, Կ.Պ. Պատրիարք Սրբազան Հայր, Մեսրոպ Մուլթաֆեանին հետ:

Փոլ եւ Արաֆսի Գալիսեանները, Պոլսոյ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոց այցելութեան ընթացքին հոգաբարձութեան անդամներուն հետ:

Կողբին՝ Գալիսեանները մեծերու դամբարաններուն առջեւ, Պր. Սարգիս Սերովբեանին հետ: